

Előszó

2008 őszén jelent meg a „HATÁRHELYZETEK I. Külhoni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái a 21. század elején” című tanulmánykötet. A kötet magyarországi felsőoktatásban tanuló, de a határokon túlról származó hallgatók munkáit tartalmazta a magyar nyelvű felsőoktatásról, a munkaerő-piaci folyamatokról és a migrációs tendenciákról. A kötet megjelenése után a hallgatói kutatómunka folytatódott a *Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiumában*. 16 hallgató kezdte meg a kutatásokat, kutatók és oktatók támogatásával.

Anyanyelv és a többségi nyelv használata nem új téma a kisebbségkutatásban. Nehéz itt új „igazságokat” felmutatni, viszont a régi „igazságokat” újra kell gondolni. A körülöttünk lévő világ változásai megkövetelik, hogy mindig újra- és újragondoljuk ezt a kérdést. Nem véletlen, hogy a kötet jelentős része a nyelvhasználattal és az ehhez szorosan kapcsolódó oktatáspolitikával foglalkozik. A határokon túlra került magyarság a történelmi Magyarország megszűnte óta küzd anyanyelvének az élet minden területén történő használatáért. (Tegyük hozzá, korábban hasonló küzdelmet folytattak a nemzeti kisebbségek a soknemzetiségű Magyarország határain belül – száz évvel ezelőtt, a XIX. és XX. század fordulóján.) A kisebbségek anyanyelvének használatát, amely alapvető kisebbségi jog, a szomszédos államok nacionalista politikai elitje (ez nem jelenti a teljes politikai vezető réteget) újabb és újabb eszközökkel próbálja gátolni. Magyarországról nézve érthetetlen, felfoghatatlan a félelem a történelmi, a nacionalista és a modern magyar identitás fennmaradásától, és érthetetlen az asszimiláció ilyen fokú erőltetése. (A jövőben talán meg kellene próbálni a „másik fél” szemszögéből is megvizsgálni ezeket a félelmeket és törekvéseket.)

A nemzeti nyelvű alap- és felsőfokú oktatás hiánya vagy elsorvasztása az adott nemzeti kisebbség megszűnéséhez vezet. Nemzeti identitása okán a szülői lehetőség szerint magyar iskolába járattja gyermekét. Gyakran azonban a nemzeti érzelelnél és összetartozásnál erősebb ösztönző az egyéni boldogulás, a gyerek felemelkedése, a jobb élet reménye. Márpedig a többségi nemzeti nyelven oktató intézményekből könnyebb az előrelépés – az adott országban. (Ezt erősítik még különböző oktatási és nyelvhasználati törvények.) Aki pedig – a példa kedvéért – évekig ukránul beszél és tanul, a magyart egyre kevesebbet használja, könnyen végleg elszakadhat a magyarságtól, országon belül – a földrajzi távolságok miatt – akár a szülőföldjétől is. Megoldást jelenthet, ha a magyar oktatási intézményben tanuló diák felsőfokú szinten sajátítja el a többségi nyelvet. Annak a diáknak, aki vissza akar térni a szülőföldjére, vagy legalább kapcsolatot akar tartani vele, járjon szülőföldi vagy magyarországi magyar nyelvű intézménybe, folyamatosan tanulnia kell a többségi nemzeti nyelvet is! A munkaerőpiac is jutalmazza a több nyelven beszélő munkavállalót. Anyanyelvi szintű szaktudás, többségi nemzeti nyelv választékos használata együtt sem elegendő. Legalább még angolul is meg kell tanulnia a diáknak. Három vagy négy nyelven beszélni, tanulni pedig sok energiát követel. Sokszor meghaladja ez a diákok képességeit és lehetőségeit. Elvárható egyáltalán ez a hatalmas erőfeszítés a magyar diákoktól?

A civil szféra és a politikai szféra viszonya is komolyan foglalkoztatja a hallgatókat. Talán ez a „legrázósabb” terület, mert itt a demokratikusan szerveződő, és a közélet társadalmosítására törekvő civil szféra nem csak más nemzetek politikai elitjével ütközhet, hanem a saját kisebbség politikai elitjével, sőt a magyarországi politikával is szembekerülhet. Létezik-e egyáltalán a politikától független civil szféra, vagy a pártok rátelepedtek a civil szférára, és a saját céljaikra használják? Miből élnek a civil szervezetek? Úgy gondolom, egyelőre itt több a kérdés, mint a válasz.

A kutatási szakkollégiumban, eddig méltatlanul kevés figyelmet fordítottunk a kulturális örökséggel foglalkozó kutatásokra. Napjainkat a nemzeti feszültségek, indulatok, erős érzelmi megnyilvánulások jellemzik, valószínűleg hallgatóinkat is ezért foglalkoztatják jobban a nyelvi, kisebbségpolitikai és oktatási kérdések, mint a szellemi és épített örökség. Pedig például Székelyföldön minden egyszerű szobornak, újra felfedezett szépirodalmi kötetnek, létező helyi hagyománynak „kétszer” akkora jelentősége van, mint a határokon belül. Ezen a téren feltétlenül pótolnunk kell a hiányosságainkat, és új kutatásokra buzdítani a hallgatókat.

Végül szeretném jelezni, hogy fenti kérdésekben a szakkollégium is erősen érintett. Úgy gondolom, hogy az eltelt 10 évben nagy utat tettünk meg: a „határon túliak” diákszallójából kollégium, majd szakkollégium és kapcsolattartó intézmény lett. A „MÁSZ”-t minden határon túli magyar hallgató ismeri. Ismeri, bírálja vagy kedveli, de többségük kapcsolatba kerül velünk – akár Magyarországon, akár a szülőföldön végzi tanulmányait. E sorok írójának feltett szándéka, munkájának egyik célja, hogy a Szakkollégiummal és kollégiumaival minél több határon túli fiatal megismerkedjen, a MÁSZ összekötő kapcsot jelentsen a szülőföld és a magyarországi felsőoktatás között.

Az anyaország és a határokon kívül élő kisebbség viszonya, kapcsolatai folyamatosan változnak (elég csak némi borzongással a napi politikát követni), de bízom benne, hogy a mélypontok ellenére az összetartás irányába fejlődnek. Ennek megfelelően változik a szakkollégium szerepe is, változik a feladatok fajsúlya, fontossági sorrendje. Továbbra is az ösztöndíjazás a legfontosabb feladat, de a magyarországi és a szülőföldi ösztöndíjazás egyszerre és egymást kiegészítve kell, hogy történjen. A szülőföldön tanulóknak jobban kellene kötődniük Magyarországhoz, a Magyarországon tanulóknak pedig szülőföldjükhöz és más határon túli régiókhoz. Ezen a téren még rengeteg a munka!

Én azonban most szeretném megköszönni azoknak az oktatóknak, kutatóknak a munkáját, akik segítették a hallgatókat. Szeretném megköszönni támogató hozzáállását a Balassi Intézet főigazgatójának, valamennyi munkatársának, akik a kutatói szakkollégium működéséhez szükséges feltételeket biztosították, elvégezték az adminisztratív és gazdasági háttérmunkát. Köszönet illeti meg az Oktatási és Kulturális Minisztérium Határon Túli Magyarok Titkárságát, mert felismerték a kutatói szakkollégium értékeit, és biztosították hozzá a támogatásokat.

A szakkollégiumi oktatás kiemelt feladatunk, szeretnénk nyitottabbá tenni, és egyre több hangsúlyt fektetni a tehetséggondozásra. Távoktatásos és hétvégi kurzusok,

konferenciák, találkozók, a legtehetségesebb és legszorgalmasabb hallgatók kutatásainak, tanulmányainak szakmai és anyagi támogatása, többszintű ösztöndíjrendszer – olyan célok, amelyek minden gazdasági nehézség és politikai válság ellenére értelmet adnak az intézmény működésének, a munkánknak. Azt gondolom, hogy ennél a gondolatnál azonban át kell adnom a szót a kötet szerzőinek, a gondolkodó és kutató hallgatóknak, mert ők nem hangzatos víziókat és száraz szakmai koncepciókat, hanem valós tényeket és összefüggéseket vetettek papírra. Tisztelettel ajánlom figyelmükbe a fiatal kutatókat és a kötetben szereplő munkáikat!

Fejes István

szakkollégiumi igazgató